

VASILE GRECU - EXTRASE DIN JURNAL (II)*

Constantin Șerban

În arhiva fostului mare bizantinolog român de la Biblioteca Academiei Române se află un caiet cu coperti negre lucioase (18 X 15 cm), nenumărat, care cuprinde însemnările lui Vasile Grecu din anii 1907-1910 - perioadă în care și-a completat studiile universitare, precum și cultura sa generală. Aceste însemnări încep cu primele zile ale anului 1907 pe când el se afla la Viena în capitala Imperiului austro-ungar, prima însemnare datând din 2 ianuarie. Din ele rezultă că el s-a aflat aici timp de două luni, până la 3 martie 1907 (ultima sa însemnare). Notele sale au consemnat mai întâi lecturile efectuate ca de exemplu *Des Fest des Sankt Matern*, comedie de Ernst Welisch; Maria Cioban, *Scrisori către eleve*, ediția a doua, Arad, 1902; Homer, *Iliada*, I-VI, ediția Ancis Henzo, VI-XXIV; Iulius Lippert, *Die Geschichte der Familie*, Stuttgart, 1884; Lord Byron, *Manfred*, trad. dr. Leibert; Shakespeare, *Was ihr Wollt*, trad. dr. Schlegel. În privința spectacolelor vizionate el a consemnat Burgtheater, W. Shakespeare, *Hamlet* (13 ian.'07); Keiser Jubileus, Stadttheater, *Tänhauser und der Singerkönig* (10.I.07); *Danzer's Orpheum* reprezentare festivă în onoarea deputațiunii bucovinene (23.I.07); Offenbach, *Hofman's Erzählungen* (24.II.07); Mozart, *Zauberflöte* (26.II.07); Wagner, *Lohengrinn*, (3.III.07).

Din aceste însemnări mai rezultă că de la Viena Vasile Grecu s-a întors la Cernăuți, unde se afla la 16 martie 1907. Și aici el a continuat să consemneze lecturile făcute, de ex. *Griechische Tragodien* de M. von Willamowitz; Homer, *Odyseia*, ed. Ameis Henze; Kroll, *Wie studierte man klassische Philologie*, Greinfeld, 1907. Probabil că a audiat și o conferință a prof. dr. K. Hammerschmidt intitulată: *Über die Grunde Bedeutung von Konjunktiv und Optativ und ihm Verhältnis zu den temporibus auf Grund der homerischen Epen* (10 april. 1907 Cernăuți). În privința spectacolelor vizionate la Cernăuți el a consemnat: Lehar, *Lustige Witwe* (martie 1907).

De la data de 25 aprilie 1907 Vasile Grecu s-a aflat la Mitocul Dragomirnei, satul său natal, unde a continuat lecturile sale preferate: B. Delbruck, *Einleitung in des Studium der Indo-germ Sprachen*, 4 Auflage, Leipzig, 1904; U. von Wilamowitz-Moellendorff, *Homerische Untersuchungen*, Ed. Nowotny, *Beitrage zur Lehre von Dinalsätze in der Homer Sprache*, Fr. Copee, *Prietene*, roman, trad. de Stăncescu.

La mijlocul lunii mai 1907 Vasile Grecu s-a aflat, potrivit însemnărilor sale, din nou la Cernăuți unde a continuat lecturile sale pe care le consemnează. De

exemplu *Die homerischen Hymnen*, ed. A. Gemoll, 1886; Ab. Keil, *De particularium finalium grecarum vi principali et non Homérico*, Halle, 1880; Dr. Ph. Weber, *Entwicklungen Geschichte des Abrissatzes*, Würzburg, 1884; Herodot, I, ed. D.I. Ghika; Marcel Prevost, *Der Skorpin*, übersetzt von M. Reichenberg; Nik. Werkelin, *Euripides Kyklops*, Grasser, Wien, 1907; Sophokles, *Oedipus rex*; *Notwendigkeit des Erhaltung des alten Gymnasium*; Hesiod, *Carmine* ed. Goethling Flock; Philostrati, *Peri Gymnastiki*; Shakespeare, *Troilus und Kressida*; Jul. Gunther *Gymnasticos des Philostrat*; W. Schmid, *Attikomus*, Stuttgart, 1896; Shakespeare, *Titus Andronikus*; I. Turgheniev, *Eine Unglücklichen*. De obicei Vasile Grecu nu făcea adnotări asupra cărților citite. Totuși, la una din ele, nu s-a abținut să nu-și exprime și părerea sa personală asupra temei tratate de autor. Este vorba de cartea *Antike Denkmäler in Bulgarien in Schriften der Balkan Kommission*, Antigona Abt. IV, und E. Kalinka, Wien, 1906 bei A. Holder. Iată ce scrie el: "Toate monumentele vechi din Bulgaria sunt adnotate la un loc, descrise cu precizie și sortate. O lucrare care ar fi de dorit și pentru România unde se află atâtea monumente vechi, neîngrijite" (Cernăuți 3 XII 1907).

De asemenea, la Cernăuți, în această perioadă, el a vizionat și două spectacole: *Noaptea Sfântului Gheorghe*, operetă de T. Cavalier de Flondor (30. V. 1907) și *Das Glück in Winkel*, Schauspiel în 3 acte de H. Sudermann (10 oct. 1907).

În primăvara anului 1908, Vasile Grecu a efectuat o călătorie în Germania la Berlin unde a stat circa două luni (februarie și martie) timp în care a frecventat cursuri la Universitate, în special ale profesorului Ulrich von Wilamowitz Moellendorff (1848-1931). Acesta funcționa la Universitatea din Berlin din anul 1897 și era foarte bine cunoscut în cercurile științifice europene ca un reputat elenist datorită lucrărilor publicate în acest domeniu, de ex. *Die Textgeschichte der griechischen Lyriken*, 1900; *Die Griechische und Lateinische Litteratur und Sprache*, 1905; *Einleitung in die Griechische Tragödie*, 1910. Aflat în capitala Germaniei Vasile Grecu, pe atunci în vârstă de numai 23 de ani a mai efectuat și vizite la diferite muzee, apoi a mai efectuat și călătorii la Postdam, Leipzig și Dresda în același scop. Ultima sa însemnare este din 8 martie 1908, iar următoarea din 22 martie, când se afla din nou la Cernăuți.

Din 22 martie 1908 îl aflăm pe Vasile Grecu în Bucovina, mai întâi la Cernăuți, apoi la Pătrăuți (30 august) ca participant la ceremonia organizată cu prilejul sfințirii Casei naționale din această localitate, asupra căreia face o largă relatare. În anul următor 1909 însemnările sale se referă la o călătorie făcută în România, la Iași, unde a participat la serbările consacrate Unirii Principatelor (de la 5 februarie) de asemenea descrise pe larg. În anul 1910 Vasile Grecu și-a petrecut mai tot timpul în Bucovina la Cernăuți, potrivit însemnărilor sale, unde și-a susținut ultimele examene la Universitate ("ieri am trecut examenul de istorie antică la Kromayer și azi cel din germană la Ziugerle, care a naibii m-a frecat, Cernăuți 25 V 10"). De asemenea, el și-a continuat lecturile sale: de ex. volumul de poezii

publicat de Nicolae Iorga la București în 1893. Iată ce impresie i-a lăsat această lectură: "Iorga e un observator fin și adânc, descrie frumos, poet însă nu e. E admirator al antichității, pe care o cântă. Dragostea din poeziile lui lipsește aproape cu totul, poezia ultimă seamănă să fie realitate din viața lui după cât știu povestea cu nevasta lui cea dintâi, Cernăuți 11. I. 10". În însemnările din acest an mai aflăm că de ex. la 27 ianuarie a văzut "întâiași dată o cometă lângă steaua Venus", că Vineri 4 martie a fost la "concertul lui Dermuth, primul bariton al Operei din Viena, care a murit subit după ce a cântat 3 balade", că joi 7 aprilie a ținut o "conferință despre Nicolae Iorga, pentru care mi-a trimis un bilet de mulțumire", că a participat la 9 aprilie la o șezătoare literară a Școalei române din Cernăuți, apoi că a vizionat spectacole de teatru cu actori români de seamă, (Aristița Romanescu, Agata Bârsescu); relatează apoi cum l-a cunoscut pe Petre Liciu și pe scriitorul C. Sandu Aldea. O însemnare din 12 iunie 1910 reține prin conținutul ei filozofic, o latură mai puțin cunoscută a marelui bizantinolog din epoca tinereții sale: "Omul nu poate fi fericit, îi lipsește puțința de a afla siguranța deplină, adevărul deplin, are minte să-și puie întrebări, trezind astfel îndoiele. Spre a le împrăști deplin îi lipsește puterea, care e pe cât de puțină, pe atât e de slăbită de nesinceritatea (care e cauzată și la cei mai cinstiți prin îndoiele) oamenilor. Și trebuie să fie așa spre fericirea mulțimii, însă spre nefericirea (sau spre fericirea niciodată deplină) a celor puțini aleși. Minoritățile mici trebuie jertfite, minorităților mari. (De aceea omul nu va ști niciodată pe deplin, ce se petrece în mintea și în sufletul altui om).

În continuare, mai jos, reproducem integral însemnările sale din 1908 care ni se par cele mai interesante și care ne dezvăluie studiile sale aprofundate în domeniul literaturii clasice grecești la Universitatea din Berlin și apoi pasiunea sa pentru cunoașterea operelor de artă de valoare universală aflate în muzeele din Germania, în acea vreme.

"Sâmbătă, 8 februarie 1908, la 12² noaptea m-am pornit la Berlin prin Galiția, omăt colosal. Am ajuns la Lemberg cu întârziere de 7 ore, așa că mai departe trebuie să continui călătoria cu trenul accelerat. La casă o poloncă (o poloneză) oacheșe mă face să număr încet gruterii (creșterii), măcar că până la plecarea trenului sunt numai câteva minute. Ajung la Werberg duminică la miezul nopții. La Berlin luni 12³, (o japoneză, arăpoaică, Universitatea, Vahlen, Wilen... muzeele, Paulsen), Shakespeare, Was ihr Wollt, în Deutsches Thater, Schmeinste 13 a. Prima oară am văzut aici cum se schimbă scena, fără să cadă cortina, ci învățându-se scenele pregătite împrejurul unei axe verticale, așa că vezi ce se petrece și în culise. Bucata e o comedie și ca să facă și astăzi impresie că e comedie a fost modernizată. Foarte frumos reprezentată. Wassman din.. Christoph o figură, care la cetit încă nu o observă, a făcut în epopee rolul cel mai interesant. Foarte bine a fost și Schikrant ca Melvolio și Lucie Höfflich ca Viola. Berlin 12.II.08 V. Greciuc. Azi am vorbit cu cel mai mare filolog clasic și cel mai bun cunoscător al limbii grecești clasice Ulrich de Wilamowitz Moellendorff. L-am auzit pe Norden și pe Dielo. La Observator Treptow lângă Berlin am văzut luna de 400 de ori mărită

și Jupiter de 40 ori. Berlin 14.II.08, V. Greciuc. Am fost la seminarul lui Wilamowitz, s-a discutat despre compoziția cărții a VIII-a a lui Tukydidēs și mai ales despre cele trei părți, ce se află în ea și s-a aflat că nu se prea potrivește în cuprinsul cărții acesteia. După amiază am cercetat Museum für Meeres Kunde. Berlin 1.II.08 V. Greciuc. "John Gabriel Barkmannn" de H. Ibsen, reprezentată în Lessingtheater. O bucată cu gândiri foarte adânci și frumoasă și tocmai de aceea pe scenă nu era să renască cândva pe deplin. Barkmann lasă din cauza unor planuri mai materiale pe femeia pe care o iubește. Planurile nu reușesc. De aici începe bucată. El își aduce aminte de dragostea lui și acumă încep luptele sufletești. Dass grosste Vergehen ist es neue ein Freund das. Vertrauen seines Freudes muss brandt. Berlin 17.II.08, V. Greciuc. Azi Wilamowitz vorbind despre romanul lui Apuleius a spus un cuvânt foarte frumos. Die Mädchen sind damals am schönsten, wenn sie mädchenhart sind. Berlin 10.II.08. În 19.II.08 am fost în Aquarium. În 20.II.08 am fost în Zeighaus unde am văzut pe lângă altele și lucrurile care le-au pierdut Napoleon I în lupte de la Waterloo (indescifrabil), ordinele, etc. Napoleon e singurul împărat pe care trebuie să-l admire chiar fiecare monarhist... Berlin 21.II.08, V. Greciuc. Azi am fost a doua oară la Seminarul lui Wilamowitz, o metodă excelentă are omul acesta, așa că fiecare trebuie să se prepare. S-a hotărât că cele 3 părți care se află în cartea a 8-a a lui Tukydidēs sunt vârâte mai târziu, după ce unele părți erau deja gata scrise și cele 2-le nu sunt puse la loc potrivit iar al 3-lea care împlinește această condiție, nu e complet. După amiază am cercetat Galeria de tablouri din Friederich Museums unde am văzut tablouri frumoase de Rembrand van Riju. Rubens e mult mai bine reprezentat în Viena. Un lucru vrednic de văzut însă sunt aici covoarele de o frumusețe rară, țesute în Brussel (Bruxelles) după cartoanele lui Raffael, procurate de papa Leon X. V. Greciuc. Seara m-am rătăcit în Charlottenburg, Berlin 22.II.08; 5 Madone de ale lui Raffael se află în Friedrich Museums pe toate însă le întrece Madona în verdeață a lui din Viena. Berlin 23.II.08. Madama Butterfly, tragedie japoneză, operă de Giacomo Puccini. A fost frumoasă. Cântăreții și opera însă nu se poate asemana cu cea din Viena. Berlin 23.II.08. V. Greciuc. Azi am văzut pe reprezentanții principali ai impresionismului și ai neoimpresionismului: Manet. etc. și Segantini (Giovani Segantini) etc. Ei caută să arate cu ajutorul colorilor, impresiunile subiective de timp, spațiu, mișcare etc. Se poate că în momente și sub împrejurări anumite obiectele și oamenii apar așa cum îi pictează ei mai ales neoimpresioniștii, mie însă nu-mi vine a crede. Manet are tablouri foarte frumoase însă curioase; atât genialitatea lui cât și a lui Segantini nu se pot nega, se impun. Mi se pare însă, că prin setea aceasta să inventeze numaidecât ceva nou, pictura modernă decade, ca și în sculptură (ca pictură se vede, că tot așa s-a întâmplat, însă nu s-a păstrat nimic) clasică.

Pe Wilamowitz am trebuit și azi să-l admir. E om bătrân, însă cu inimă tânără, căci altfel moșneag de peste 70 de ani n'ar putea povesti așa de frumos despre dragoste. Romanele grec(ești) și lat(ine). V. Greciuc. Berlin 25.II.08. Azi i-am auzit pe Delitzich, Lenon Kokule de Stradonitz și Ed. Meyer. Delitzich îți face

impresia unui ciobotar și nu a autorului "Bibel și Babel". Lenon e pătruns de credința evangheliei și-i ironizează, cu mult spirit pe moraliști dești englezi ș.a. Meyer prelege frumos, seamănă cu Iorga.

Wilamowitz a vorbit azi admirabil despre Plato și Isocrates întrucât au contribuit amândoi, fiecare în direcția sa, la mișcarea culturală din Athena în secolul al 4-lea a.Chr. După Wilamowitz, Pitagoras a scris încă înainte de 399, după aceia Gorgias... Phaidon, Symposion și Legile, la cari a lucrat Pl(aton) după ele mai lung timp. O temă frumoasă mi-a venit la colegul lui Wilamowitz în cap. Prestarea iubirii în literatura antică. Berlin 25.II.08.

Am văzut în Museum für Volkerkunde o pânză japoneză, al cărui motiv era tema ca și în Călin (Nunta în pădure) de la Eminescu. Numai cât pe pânză erau majoritatea covârșitoare cosași și lăcuste. Tot acolo e și colecția lui Schliemann, însemnat mai ales (este) tezaurul lui Priamos.

Konigl(iche) Schauspielhaus, auf Ninemtrag de Hertzog, o scenă din războiul danezo-prusac. Frumoase au fost scenele, unde apărea Maioru-Kohl și Grossmutter, de altfel preussintz aufgeblasenheit in übertriebener reichdeutscher Patriotismus. Berlin 26.II.08 V. Greciuc.

Kunst Gewerbe Museums Berlin 27.II.08.

Azi am fost iarăși la Vahlen, care și-a împlinit anul acesta jubileul de 50 de ani ca ordinarius. După amiază Wilamowitz a vorbit mai departe despre Isokrates după ce i-a ținut lui A. Kirchoff, filolog vestit, un cuvânt mișcător. Între altele (urmează un text în limba germană destul de lung). Seara o prelegere a lui Georg Brandes: Rousseu gegenbar Woltaire in Ring Akademie. Foarte frumoasă, interesantă și instructivă. Și oamenii cei mai mari înainte de toate sunt oameni și apoi genii. Și ori unde doi oameni mari din același timp, s-au putut împăca. Insen-Bojersen, etc. Excepție Schiller-Goethe. Berlin 28.II.08. V. Greciuc.

E un obicei foarte frumos și bun, care încurajează foarte mult pe tinerii univ(ersitari) la lucru, e metoda lui Wilamowitz ca în oare(a) ultimă de seminar să recapituleze, tot ce s-a lucrat și să scoată în relief partea membrilor (pentru care le mulțumește) însă trebuie să știi alege a(cea) parte pentru seminar în care întru adevăr se poate (și trebuie) să se lucreze ceva. (Wil. Talk. VIII).

Curtile regale din Berlin și Charlottenburg, grădinile reg(ale) și mausoleul din Charlot. Am văzut deja a treia curte regală cu luxul ei revoltător. E timpul deja, ca să nu mai fie. E trist însă că istoria în privința noastră, absolut luat, nu ni arată nici un progres, nici regres. Seara am fost la masa bei Prof. Fink, nu am (fost) foarte prietenos și oaspetele, cunoștință două (mai precis doi) japonezi culti și isteți. Europa și America nu vorbește nici de fel în șagă despre un pericol galben (gelbe Gefahr). Viitorul e al oamenilor acestora. V. Greciuc, Berlin 29.II.08.

Potsdam. Încolo plec în tren. În cupeu femeii simple discută despre Ibsen cu atâta cunoștință de cauză, încât mă minunez. Însă nu durează lung. După câteva minute vin toți vecinii lor la rând, cum trăiesc în casă, după aceia logodnile și despărțirile ce s-au întâmplat între dânsii, în timpul din urmă. Tot femei, îmi

gândesc. După ce se cobor, una care rămâne încă îmi spune "Gott sei dank" c-a scăpat de strigățul celorlalți. Mă fac că n-aud.

Sans Souci, curtea lui Frederic cel Mare, galeria de tablouri e foarte interesantă. Din peste 120 de tablouri, în care 80 sunt de Rubens și van Dyck restul de alții, între care Leonardo da Vinci, Raffael, Corregio, ș.a. Odaia lui Voltaire. Berlin 1.III.08.

În Lipsca minunată petrecere (Volkerschlaft Denken... Napoleonmuseums, Aneobachskeller). Dr. Georgie conducător. Lipsca 5.III.08.

Lipsca 6.III.08 Dl. Petrescu, Staatlichmuseums (tablouri, Borkelin, ms. morți Tarieback... Preller, schițele pentru ilustrațiile din Odyseea, casa lui Schiller în Gohliz, nu a făcut poesia An die Freunde, sem, roman. Königl. Operthether, in Tiefland de D'Albesti.

Galeria Dresda de tablouri, cea mai însemnată după Florența și Louvre. Fiecare om cult ar trebui s-o vadă. Aici am văzut Madona Sixtină. Acum deabia cred în icoane făcătoare de minuni, ochii nu se mai satură să o privească. Privirea lui Isus hotărâtă și provocatoare te fascinează. O oară mi-a trecut ca 5 minute. Reproducțiile nu-s de nimic. Nici una b.o. (?) din câte am văzut n-am putut observa că nouri-s plini de îngeri. Colorile în original așa-s de blânde și armonie, iar în reproducție de tot aspre și bătătoare la ochi. Aici culmea e ajunsă. De aceea avem neoimpresioniști și recesioniști și Dumnezeu știe mai ce. Arta vrea lucruri nouă. Pătruns de mai curate sentimente religioase de cum am fost azi la 4² p.m. când am asistat la cântecele minunate, perfect executate la un chor excelent, din biserica protes(tantă) "Treuenkirche", nu cred să fi mai fost cândva. Așa ceva ar trebui și la noi: Biserica trebuia să te înalțe, să te facă să uiți de cele pământești, să te uiți pe tine însuși în contemplațiuni religioase! De nu, să-ți mormăie unul pe nas, de să-ți ții urechile... V. Greciuc. Dresda 7.III.08.

Orașul e mult mai frumos decât trebuie. Elba e tare frumoasă și poetică. A doua zi am continuat cu galeria de tablouri, iar după aceea am cercetat colecția de Kupferstich-uri (gravuri în aramă n.n.) din pricina cărora a venit la Lipsca. După amiază zi frumoasele sate: Blesenwiz și Lorschwitz cu casa lui Kroner unde Schiller a scris o parte din Don Carlos. Frumoasă e poziția satului Lorschwitz. Dresda 8.III.08.

(Urmează mențiunea unei cărți lecturată însoțită de unele comentarii).

Die Aufgaben des mittelschullehrer in Vortrag v(on) W. Jerusalem, Wien und Leipzig, 1903. Un tratat foarte instructiv, de ideile căruia ar trebui să fie pătruns fiecare profesor gimnazial, atunci nu s-ar plânge nici unul de soarta sa. Cernăuți 22 III.08.

În 30 aug. 1908 am fost la sfințirea Casei naționale din Pătrăuți. În ziua aceea am petrecut momentele cele mai fericite din viața mea. Atunci mi-am hotărât pentru totdeauna scopul și direcția vieții mele pentru viitor. Unul pentru altul să trăiască și unul pe altul să se ferească, e cel mai frumos scop al vieții pe care urmându-l, fiecare poate fi fericit. Restul vacanțelor cum le-am petrecut nu știu, a

fost un vis scurt de fericire, un vis frumos, cum numai copiii cei mici trebuie să-l aibă, când îi vezi dormind cu fața veselă și zâmbind. Se vede că atunci visează că vin îngerii din ceruri și-i iau de la mama lor ca să-i ducă în rai să-l vadă pe Dumnezeu, despre a cărui bunătate nemărginită le-a spus mama lor atâtea cuvinte frumoase. Când se trezesc le pare tare rău, căci așa de frumos se jucau ei cu copilașii cei de seama lor, cari erau ca și dâșii, numai că nu aveau aripi. Însă și ei măcar că nu aveau aripi nu puteau sbura. Dar Dumnezeu, care seamănă așa de bine cu un moș de-a lor...

Însemnările lui Vasile Grecu din anii 1907-1910 din acest manuscris se încheie cu cuvintele: Vineri în 23 septembrie 1910 am venit la Câmpulung. Data când Vasile Grecu s-a prezentat la postul său de profesor în acest oraș la Gimnaziul de stat, unde a funcționat ca profesor de limba latină până la izbucnirea primului război mondial în anul 1914, în toamna căruia s-a refugiat în România și apoi a funcționat ca profesor la Liceul "Mircea cel Bătrân" din Constanța.

În încheierea prezentării acestor însemnări de jurnal al fostului mare bizantinolog român, dispărut în urmă cu 23 de ani, subliniem faptul că prin intermediul lor se completează cu noi date biografia sa în sensul că până acum se știa că el a studiat numai la Universitatea din Viena în anii 1905-1907 și la cea din Cernăuți în anii 1907-1909 (vezi Enciclopedia istoriografiei românești, București, 1978, p. 163). Ori pe baza acestor însemnări se precizează că el a mai studiat și la Universitatea din Berlin în 1900 unde a urmat cursurile celebrului elenist Ulrich Wilamowitz Moellendorff al cărui admirator se manifestă în privința problemelor ridicate și a metodei de predare folosită de acesta.